

GLOBALIZARE ȘI POZIȚIA ROMÂNII ÎN UNIUNEA EUROPEANĂ *Globalization and Romania in UE*

Delia Maria SILIȘTE, Assistant Professor Ph.D.,
“Lucian Blaga” University of Sibiu

Abstract: After presenting the linguistic diversity in UE, the linguistic families and branches here, we demonstrate that Romanian belongs to the European Romance languages, by pointing out its place and specificity within this area of interest.

Regarding globalization and its linguistic implications, the two contradictory tendencies are presented: the unifying one and the diverging one within the national dimension.

World communication needs a universal code, despite of the cultural diversity, and hence the importance of the English language all around the world.

The changes taking place within the Romanian vocabulary prove to be sometimes too open to European structures. The main causes are: the deletion of the linguistic barriers through the interest of knowing several foreign languages and the Romanian's desire to travel and to integrate in the UE through coping with the western civilizations.

Keywords: ‘Romance’ origin, Globalization, Linguistic mobility, Lexical dynamics, Multiculturalism, Multilingualism

«Uniunea Europeană are acum 500 milioane de cetățeni, 27 de state membre, 3 tipuri de alfabet și 23 de limbi oficiale, unele dintre acestea vorbite la scară mondială. Alte circa 60 de limbi fac parte de asemenea din patrimoniul UE și sunt vorbite în anumite regiuni sau de anumite grupuri. În plus, imigranții au adus cu ei un lung șir de limbi: se estimează că între granițele UE sunt acum prezente cel puțin 175 de naționalități», se spune în Comunicarea Comisiei către mai multe foruri europene, intitulată *Multilingvismul: o valoare a Europei și un angajament comun*, dată publicității în 2008.

Statisticile spun că acele circa 60 de comunități vorbitoare de limbi regionale sau minoritare numără aproximativ 40 de milioane de persoane care vorbesc în mod curent astfel de limbi.”¹

Se face frecvent confuzia între *limbi* și *dialecte*, chiar în lucrări de lingvistică, limita fiind destul de imprecisă. Astfel, după Fishman² limbile se caracterizează prin *standardizare* (codificare și acceptarea de către comunitatea lingvistică a unui set de norme care definește uzul corect), *autonomie* (unicitatea și independența sistemului lingvistic), *caracter istoric* (existența unei origini respectabile și cât mai vechi) și *îndeplinirea uneia sau mai multor funcții vitale* (prin existența unor rețele de interacțiune utilizate în chip natural în acest scop).

Clasificarea genealogică a limbilor se bazează pe criterii de natură istorică, astfel că ele se grupează în unități organizate ierarhic numite *familii, ramuri, grupuri* etc.

¹ Apud Nicolae Saramandu, Manuela Nevaci, *Multilingvism și limbi minoritare în România*, Buc. Academia Română, Institut. de Lingvistică “Iorgu Iordan – Alexandru Rosetti”, 2009, p. 13

² Vezi Liliana Ionescu Ruxăndoiu, *Sociolingvistică*, București, Editura Didactică și Pedagogică, 1975 p. 149-151

Există tendința utilizării în terminologia lingvistică a unei clasificări a limbii transpusă metaforic de la relațiile de rudenie dintre oameni: *familie de limbi*, *limbă–mamă*, *limbi–fiice*, *limbi–surori* etc.

„Limbile din Europa în sens strict aparțin, în marea lor majoritate, din punctul de vedere al înrudirii dintre ele, unei singure familii lingvistice: marea familie **indo-europeană**, care însumează peste 95% din locuitorii Europei tradiționale.”³

Limbile indo-europene sunt limbi flexionare, ca și cele afro-asiatice și constituie cea mai importantă *familie* de limbi din lume cuprinzând circa 130-160 de limbi.

Este împărțită în peste 10 ramuri numite curent tot *familii*, iar cele mai importante pentru Europa sunt: *ramura romanică*, *ramura germanică* și cea *slavă*.

Pe lângă familiile de limbi și ramurile acestora, se vorbește și despre *uniuni lingvistice*. Acestea sunt „grupări geografice constituite din limbi, în general neînrudite, care au venit în contact într-o perioadă a istoriei lor pe un teritoriu locuit în comun și, ca urmare a acestui fapt, au dobândit o serie de trăsături asemănătoare, în urma unui proces de *aculturație lingvistică*.”⁴

Termenul de *aculturație lingvistică* este un proces de uniformizare lingvistică determinat de un contact îndelungat între comunități lingvistice diferite.

Se vorbește despre ***uniunea lingvistică balcanică*** ce reunește limbi din familia indo-europeană făcând parte din ramuri diferite ale acesteia: *româna* – limbă romanică, *albaneza*, *greaca* – limbi indo-europene izolate, *bulgara*, *macedoneana*, *sârbo-croata* – limbi slave.⁵

În ciuda apartenenței la ramuri diferite, există afinități, trăsături comune explicate nu numai pe seama substratului asemănător (traco-ilir), dar și ca rezultat al contactelor lingvistice. Aceste inovații de ordin gramatical puse pe seama mediului balcanic singularizează limba română față de celelalte din ramura romanică. Cele mai importante dintre acestea sunt: encliza articolului hotărât, confuzia dintre genitiv și dativ, calculul slav al numeralelor compuse din elemente latinești de la 11 la 19, formarea viitorului cu auxiliarul *a vrea* etc. Contextul balcanic a favorizat tendințe atât în domeniul lexical și frazeologic, cât și în cel fonetic.

Ramura romanică include nouă limbi vii vorbite preponderent în sudul și restul Europei și o limbă dispărută, dalmata. După opinia cea mai răspândită, grupurile în care se reunesc sunt:

- orientală (româna)
- italoromanice (italiana, sarda)
- retoromane (cele trei dialecte ale limbii retoromane: friulana, ladina dolomitică și romanșă)
- galoromane (*franceza*, *occitana* și, după unii, și *graiurile francoprovensale*)
- iberoromane (*catalana*, *spaniola*, *portugheza*)

Clasificarea sociolingvistică a limbilor aduce alte criterii de distincție. Astfel, după criteriul provenienței, există limbi *indigene* (aborigene sau autohtone) și *imigrante*. După extensiunea utilizării se opun *limbă locală* (sau vernaculară) – care servește ca mijloc de

³ Marius Sala, Ioana Vintilă Rădulescu, *Limbile Europei*, Buc. Ed. Univers Enciclopedic, 2001, p. 13

⁴ Ioana Vintilă Rădulescu, *Sociolingvistică și globalizare*, Buc. Ed. Oscar Print, 2001, p. 31

⁵ ibidem, p. 32

comunicare restrânsă, având un grad redus de normare, și *limbă vehiculară* (de comunicare interetnică sau *lingua franca*) – limbă care mediază comunicarea între comunități sau grupuri lingvistice.⁶

După dimensiunile comunității lingvistice, există limbi *majoritare* (a populației locale majoritare numeric) și *minoritare* (sau regionale). După statutul legal există limbă *oficială*, de stat și *nonoficială*, *limbă națională* – limba unui grup etnolingvistic recunoscut legal în statul respectiv (de ex. Elveția are trei limbi oficiale: germana, franceza și italiana și româna, considerată limbă națională). După gradul de normare, de standardizare, există limbă *standard* (sau literară), ce servește drept model pentru o comunitate lingvistică, și *limbă nonstandard*, varietăți distincte vorbite, acceptate de anumite comunități lingvistice, chiar dacă se abat de la normele strict codificate.

Cât privește *globalizarea* și implicațiile ei lingvistice, există două tendințe opuse: ”o *tendință unificatoare*, *omogenizatoare* și chiar *uniformizatoare* – care se manifestă prin întărirea dominației naționale și mai ales supranaționale - și o *tendință de atomizare*, de *amplificare* și de întărire a dimensiunii naționale și, mai cu seamă, subnaționale (regionale sau chiar, mai îngust, locale) și totodată de izolare la acest nivel.”⁷

În planul limbilor, comunicarea mondială are nevoie de un cod universal, în ciuda diversității culturale și lingvistice, și în acest fel *limba engleză* a câștigat teren peste tot în lume. Pe de altă parte, teama de globalizare a dus la resuscitarea și revigorarea unor limbi regionale, minoritare, aflate chiar într-un declin, printr-o serie de măsuri de ordin *moral*, *istoric* și *cultural* (de ex. limba *bretonă* în Franța).

Cât privește limba română, romanitatea ei a fost recunoscută de timpuriu. De la Friedrich Diez, „părintele” lingvisticii romanice pe baze științifice, limba română a format obiectul de studiu al tuturor marilor romaniști din sec. al XIX-lea și al XX-lea, dintre care cei mai cunoscuți sunt Graziadio Isaia Ascoli, Wilhelm Meyer-Lübke, iar la noi, Ov. Densusianu, S. Pușcariu și mulți alții.

De la elementul primordial, substratul traco-dac, la neologismele preponderent romanice, modernizând mereu lexicul, limba se află tot mai aproape de romanitatea occidentală, fiind accesibilă, tocmai printr-un fond de termeni similari oricărui om instruit, în orice limbă s-ar exprima el, dacă înțelege vreo limbă înrudită, ori are elemente de latină în bagajul său de cunoștințe.

De la impunerea limbii latine în aceste ținuturi și până în momentul actual, generațiile care s-au succedat au avut conștiința continuității, ele neîncercând sentimentul că vorbesc o altă limbă decât generațiile anterioare. Totuși schimbările mici acumulate treptat au dus la unele transformări importante ce ne permit să delimităm specificul limbii române în raport cu celelalte limbi romanice.

Evoluția limbii române, din trecut și de astăzi, arată limpede că ea nu este mai puțin latină decât italiana, franceza, spaniola, portugheza sau oricare dintre limbile romanice, dovedind, în izolarea în care s-a format și dezvoltat, o impunătoare vitalitate și o mare putere productivă în conservarea latinității ei. Apartenența la familia limbilor romanice i-a asigurat limbii române un interes continuu din partea cercetătorilor, în special în ceea ce privește

⁶ I. V. Rădulescu, *op. cit.*, p. 72 și L. I. Ruxăndoiu, *op. cit.*, p. 285-286

⁷ I. V. Rădulescu, *op. cit.*, p. 23

problema limbii care a stat la baza formării limbilor romanice. Specialiștii sunt unanimi în a admite că, fără cunoașterea limbii române, multe probleme cu care se confruntă romanistii ar rămâne nesoluționate.

Izolarea geografică față de arealul romanic, apoi izolarea istorică, politică și culturală la care am fost supuși ani în șir a făcut din limba română – în concepția unora / sora mai săracă a francezei, italienei, spaniolei, însă odată cu ieșirea din această izolare, româna își revendică locul în familia limbilor romanice.

Situația specială a românei în cadrul României se explică istoric, iar individualitatea ei are câteva particularități:

- caracterul conservator al vocabularului românesc de origine latină, datorită ruperii contactelor între cele două lumi romane, îmbogățindu-se cu sensuri noi, căci – se știe – limba română e mai bogată în inovații decât toate limbile romanice,
- elementul slav din limba română împreună cu cele balcanice contribuie la crearea caracterului particular al limbii noastre, cuvinte și expresii comune cu albaneza, bulgara, greaca și turca sunt neîntâlnite în celelalte limbi romanice,
- etimonul latin „romanus” s-a păstrat numai în română, conservându-se prin tradiție directă în numele național: *românii*. Astfel „romanus”, „lingua romana” au dispărut fără urmă în Romania Occidentală,
- dezvoltarea sistemului de alternanțe fonetice, vocalice și consonantice și a funcției acestora de morfeme în flexiune și în formarea cuvintelor: port – porți – poartă – purtăm; țară - țări,
- păstrarea scheletului consonantic ce e mai stabil decât în alte limbi romanice,
- existența celor două vocale mediale **ă** și **â(î)** inexistente în alte limbi romanice,
- postpunerea articolului hotărât: *casa* < *casa+illa*; *fagul* < *fagu+illu*; **iepurele** < *lepore+ille*,
- păstrarea genului neutru (care s-a confundat la singular cu masculinul și la plural cu femininul), iar prin extinderea desinenței de plural –*uri*, el s-a diferențiat formal de celelalte genuri,
- româna este singura limbă romanică cu forme de vocativ, atât la masculin cât și la feminin (m. sg. –*e*, –*ule*: *băiete*, dar și *băiatule*; f. sg. –*o*: *Ileano*, *fetiço*; m. f. pl. –*lor*: *fraților*, *fetelor*),
- în domeniul pronomelui, româna se caracterizează prin forme și nuanțe de politețe multiple (de la respectul înalt – *dumneavoastră* – până la cel familial – *matale*, *mătăluță*), dar și existența unui pronume de politețe, de pers. a III-a – *dumneaei*, *dumnealui*,
- Construirea unei serii pronominale proprii din forme neaccentuate care apar în poziție independentă cu *î* protetic: *îmi*, *îți*, *îi*,
- Flexiunea verbală, mai ales varietatea formelor de viitor, diferite atât prin auxiliar, cât și prin forma verbului de conjugat.

O trăsătură esențială a limbii noastre – trăsătură pozitivă care o deosebește, în apreciable măsură, de celelalte limbi romanice – rezidă în *mobilitatea* ei, ceea ce îi permite să se înfățișeze sub noi și noi aspecte. Aceasta nu înseamnă că structura ei gramaticală nu este

fixată; dimpotrivă, ea se caracterizează prin marea varietate de organizare logică a ideilor și de reflectare sintactică a acestora în cuvinte.⁸

Particularitățile românei în raport cu limbile neolatine pot fi sintetizate în trei trăsături: *izolare*, *întârziere* și *recuperare* prin sincronizarea cu epoca actuală, cu precădere în domeniul vocabularului.

Vocabularul românesc este foarte variat ca origine și aceasta din cauză că la formarea lui au contribuit neobișnuit de multe limbi în afara *latinei* care stă la baza limbii române. **Împrumutul lexical** constituie un aspect fundamental al contactului dintre limbi și e întotdeauna un produs al bilingvismului fără de care nu poate fi conceput și se realizează atât *pe cale directă* (contactul nemijlocit între populații cu limbi diferite), fie *pe cale indirectă* (adică prin intermediul cărților și al scrisului).

Theodor Hristea este de părere că „procesul de *modernizare* și de *îmbogățire* masivă a lexicului românesc a început în a doua jumătate a secolului al XVIII-lea și s-a intensificat în secolul al XIX-lea”.⁹ Cea mai puternică dintre toate influențele moderne exercitate asupra limbii noastre (începând, mai ales, cu secolul al XIX-lea) rămâne, indiscutabil, *influența franceză*, contribuind în mod substanțial la îmbogățirea vocabularului actual al limbii române.

Cât privește vocabularul românesc actual de după 1989, considerăm că aici e vorba de o *dinamică* mai aparte, termen care este mai curând ”o figură de stil și nu un termen propriu-zis lingvistic”¹⁰, din moment ce „limba *se face* prin schimbare și *moare* atunci când încetează să se schimbe.”¹¹

Definită ca „variație a unei limbi atât în *diacronie*, deci în evoluția ei de la o etapă istorică la alta, cât și în *sincronie*, adică în manifestările ei sincronice diversificate”¹², ”dinamica limbii este un concept supraordonat celor de evoluție/schimbare și de varietate/diversitate”¹³.

Perioada strict actuală, de după 1989, se caracterizează printr-o dinamică a uzului ieșită din comun, pe fondul unei libertăți prin tendințe de contestare și modificare a normei. Manifestarea firească a variației lingvistice produce fenomene de ”încălcarea frontierelor” în uzul limbii prin trei căi principale:

1. împrumuturile lexicale masive din limba engleză,
2. pătrunderea în scris a unui lexic familiar,
3. acceptarea de către lucrările normative (de ex.: DOOM) a unor forme condamnate anterior.

Există o anumită agresivitate în utilizarea termenilor de la *concurență* și *confruntare* la *luptă* pentru supremație.

Dinamica actuală a limbii s-ar putea caracteriza prin *zbugium*, *efervescentă*, *agitație*, *avalanșă*, *inflație*. Uzul individual poate fi urmărit în variantele idiolectului unui vorbitor, iar

⁸ În realizarea trăsăturilor care individualizează limba română între limbile romanice am consultat Alexandru Niculescu, *Individualitatea limbii române între limbile romanice, Contribuții gramaticale*, București, Ed. Științifică 1978 și N. Mihaescu, *Dezvoltarea limbii române*, București, Ed. Albatros, 1986

⁹ Theodor Hristea, *Sinteze de limbă română*, Buc. Ed. Albatros, 1984, p. 43

¹⁰ Mioara Avram, *Considerații asupra dinamicii limbii și asupra studierii ei în româna actuală*, din vol. *Aspecte ale dinamicii limbii române*, vol. II, Buc. 2003, p. 15

¹¹ Eugeniu Coșeriu, *Sincronie, diacronie și istorie*, Buc. Ed. Enciclopedică, 1997

¹² ****Dicționarul de științe ale limbii*, Buc. 2001, p. 180

¹³ Mioara Avram, *op. cit.*, p. 15

dinamica sa poate fi convergentă sau divergentă în raport cu dinamica uzului colectiv și al normei. Odată cu intrarea în U.E. a apărut și *eurolectul*, o creație ingenioasă de termeni compuși cu *euro* – care au început să umple paginile actuale ale dicționarelor.

În perioada de tranziție există inovații, iar unele noutăți lingvistice sunt doar aparente.¹⁴ Trebuie admisă ideea că *dinamică* înseamnă și viață intensă și creativitate. Inovațiile se opun faptelor sau fenomenelor de conservare și trebuie făcută diferența între *inovație* și *influență*, aceasta din urmă numind un „termen folosit în lingvistica mai veche pentru a desemna generic fenomenele de transfer produse ca urmare a contactului între anumite limbi.”¹⁵

Deși cuvântul *inovație* are, în vorbirea obișnuită, o conotație mai curând favorabilă, în articolul *Inovații lingvistice în limba română contemporană*¹⁶ Theodor Hristea împarte *inovațiile lingvistice* în **negative** și **pozitive** și prezintă unele criterii pentru evaluarea lor în acești termeni calitativi. Acestea reprezintă acele ”încălțări ale normelor prestabilite prin care, însă, se înlătură anumite deficiențe ale sistemului lingvistic, constând în iregularități, lacune sau omonimii intolerabile”¹⁷ - pe care norma le consfințise totuși. Unul dintre aspectele extralingvistice care generează inovațiile negative este insuficiența *educație* sau *cultură lingvistică* a celor mai mulți vorbitori.

Inovațiile din limbă apar, la început, în mass-media, fie în presa scrisă, fie în audiovizual (aceasta având calitatea de a influența în gradul cel mai înalt limba vie de azi), dar, mai ales, în comunicarea pe INTERNET.

Terminologia mediilor electronice, cu noutățile și oscilațiile ei, cu schimbările rapide de concepte și de termeni, e una dintre cele mai instabile și mai inovatoare domenii ale limbii române actuale. Noutățile limbajului informatic, intrate rapid în uzul curent nu sunt doar de tip *lexico-semantic* (cuvinte și sensuri noi), *fonetic* și *ortografic* (pronunții și grafii nespecifice românești) ori *morfologic* (selecția unor desinențe de plural sau încadrarea în clase de conjugare), ci și *sintactic*: tipuri de construcții, calcuri, combinarea cu anumite propoziții sau conjuncții etc.¹⁸

Pentru termenul informatic, româna preferă o formă apropiată de cea englezească, cu anumite variații de adaptare grafică. Pe cât e de puternică influența englezei ca limbaj internațional, pe atât de mult diversitatea web-ului face loc limbilor naționale, dialectelor, chiar registrelor limbii vorbite, mergând până la a cuprinde inovații expresive individuale.

Limbajul informaticii reprezintă astăzi, nu numai pentru limba română, limbajul tehnic cu cea mai spectaculoasă ascensiune și cu cel mai puternic impact asupra limbii române, dar și asupra limbilor Uniunii Europene. Rapiditatea și internaționalizarea lui oferă o instructivă ilustrare contemporană a schimbării lingvistice, iar accesul tot mai multor persoane la mediile electronice și la rețelele de socializare influențează dezvoltarea limbii contemporane.

E uimitor cum, în ultimii douăzeci de ani, limba română, promotoarea limbii franceze, limbă romanică înrudită, se îndepărtează tot mai mult de aceasta, apropiindu-se, ca

¹⁴ Vezi Mioara Avram, *Noutăși reale și noutăși aparente în vocabularul românesc actual*, în *Limbă și literatură*, 1988, 1, p. 31-35

¹⁵ ****Dicționarul de științe ale limbii*, Buc., Ed. Științifică, 1997, p. 267

¹⁶ Theodor Hristea, *op. cit.*, p. 185-204

¹⁷ Ioana Vintilă Rădulescu, *Pentru o nouă ediție a DOOM*, în *Actele colocviului catedrei de limba română, Perspective actuale în studiul limbii române*, București., Editura Universității din București, p. 262

¹⁸ Rodica Zafiu, articolele din *România literară*, nr. 19, 20. 39 din 2001

majoritatea limbilor Uniunii Europene, de limba engleză, devenită un fel de "lingua franca" prin intermediul căreia poți comunica mai ușor cu majoritatea statelor europene. Această pătrundere masivă a termenilor *angloamericani*, *anglicismelor* (adică împrumuturile recente incomplet sau deloc adaptate) au justificarea că reprezintă cuvinte sau unități frazeologice care nu au corespondent în limba română, în schimb anglicismele "de lux" sunt fapte de snobism care nu au altă funcție decât să dubleze cuvintele sau unitățile frazeologice românești, fără a aduce vreo informație suplimentară – de natură cognitivă sau expresivă –, prezentând manifestări tipice de *anglomanie*.

Dorința românilor de a se integra în Uniunea Europeană prin acomodarea la civilizațiile occidentale, a dus la o încercare de a elimina barierele lingvistice prin dorința de a cunoaște mai multe limbi, de a călători și de a realiza un dialog intercultural.

Multiculturalismul civic ar putea acorda Europei stabilitatea dorită, permițând tuturor și fiecărui individ să atingă satisfacția deplină de a avea posibilitatea să trăiască, în același timp, în cadrul unei civilizații și a câtorva mii de culturi.

Într-o Europă a limbilor, româna are o dublă șansă: pe de o parte, aparține familiei *limbilor romanice*, pe de altă parte, are numeroase trăsături comune cu diverse limbi europene, ca o consecință a variatelor contacte culturale și lingvistice stabilite în timp. Politicile de integrare lingvistică a României sunt fericit susținute chiar de identitatea interculturală a limbii române.

Cât despre limbile Europei, plurilingvismul este, fără îndoială, baza comunicării eficiente, dar grija pentru cultivarea limbii materne în contextul diversității lingvistice și al globalizării revine exclusiv vorbitorilor ei.

Din punctul de vedere al sociolingvisticii, apariția unei *limbi globale*, în special engleza, poate crea un fenomen de colonizare culturală ce amenință diversitatea asigurată de existența limbilor (și, prin extensie, a culturilor). Vorbitorii nativi ai unei limbi globale vor fi într-o poziție privilegiată față de cei care o vor învăța ca pe o limbă străină, iar o limbă globală va elimina motivația adulților de a învăța alte limbi străine.

Creșterea excesivă a importanței unei limbi globale va grăbi dispariția limbilor minore și minoritare, ceea ce va însemna o tragedie intelectuală și socială.

E nevoie de o educație interculturală, căci plurilingvismul și diversitatea culturală sunt o componentă fundamentală a identității europene, limbile neputând fi separate de cultură.¹⁹

Dialogul multicultural devine un instrument al stabilității și nu trebuie să submineze șansele unei vieți civice în cadrul unei civilizații coerente, consolidate de solidaritatea membrilor săi. Multiculturalismul civic ar putea acorda Europei stabilitatea dorită, permițând tuturor să atingă satisfacția deplină de a avea posibilitatea să trăiască, în același timp, în cadrul unei civilizații și a câtorva mii de culturi.

¹⁹ Vezi Marius Sala, *Limbi în contact*, Buc., Ed. Enciclopedică, 1997

Rudolf Poledna, François Rugg, Călin Rus (coordonatori), *Interculturalitate – Cercetări și perspective românești*, Presa Universitară Clujeană

Conseil de la Cooperation culturelle, *Cadre européen commun, de référence pour les langues: apprendre, enseigner, évaluer*, Division des Langues Vivantes, Strasbourg

Bibliografie

- Avram, Mioara, *Noutăți reale și noutăți aparente în vocabularul românesc actual*, în *Limbă și literatură*, 1988, 1, p. 31-35
- Avram, Mioara *Considerații asupra dinamicii limbii și asupra studierii ei în româna actuală*, din vol. *Aspecte ale dinamicii limbii române*, vol. II, Buc. 2003, p. 15
- *** *Dicționarul de științe ale limbii*, Buc., Ed. Științifică, 1997, p. 267
- Conseil de la Coopération culturelle, *Cadre européen commun, de référence pour les langues: apprendre, enseigner, évaluer*, Division des Langues Vivantes, Strasbourg
- Coșeriu, Eugeniu, *Sincronie, diacronie și istorie*, Buc. Ed. Enciclopedică, 1997
- Hristea, Theodor, *Sinteze de limbă română*, Buc. Ed. Albatros, 1984, p. 43
- Mihăescu, N., *Dezvoltarea limbii române*, București, Ed. Albatros, 1986
- Poledna, Rudolf, Ruegg, François, Rus, Călin (coordonatori), *Interculturalitate – cercetări și perspective românești*, Presa Universitară Clujeană
- Ruxăndoiu, Liliana Ionescu, *Sociolingvistică*, București, Editura Didactică și Pedagogică, 1975, p. 149-151
- Sala, Marius, *Limbi în contact*, Buc., Ed. Enciclopedică, 1997
- Sala, Marius, Vintilă Rădulescu, Ioana, *Limbile Europei*, Buc. Ed. Univers Enciclopedic, 2001, p. 13
- Saramandu, Nicolae, Nevaci, Manuela, *Multilingvism și limbi minoritare în România*, Buc. Academia Română, Institut. de Lingvistică "Iorgu Iordan – Alexandru Rosetti", 2009, p. 13
- Vintilă Rădulescu, Ioana, *Sociolingvistică și globalizare*, Buc. Ed. Oscar Print, 2001, p. 31
- Vintilă Rădulescu, Ioana, *Pentru o nouă ediție a DOOM*, în *Actele colocviului catedrei de limba română, Perspective actuale în studiul limbii române*, Buc., Ed. Univ. , p. 262
- Zafiu, Rodica, articolele din *România literară*, nr. 19, 20. 39 din 2001